

FECE

Fecr Yayınları: 632

BUHÂRÎ'NİN BAB BAŞLIKLARIN-DAKİ YÖNTEMİ
-el-Mütevârî Örneği-

Ayşegül EROĞLU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-8304-79-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BUHÂRÎ'NİN
BAB BAŞLIKLARINDAKİ
YÖNTEMİ

-el-Mütevârî Örneği-

Ayşegül EROĞLU

Ankara 2022

Ayşegül EROĞLU

Konya'da doğdu. 2000 yılında Konya Merkez İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Lisans eğitimini Selçuk üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. 2007-2008 yılları arasında Ürdün Üniversitesinde alanı ile alakalı araştırmalar yaptı. 2009 yılında *İbnü'l-Müneyyir'in (683/1284) Hadis İlmindeki Yeri* başlıklı tezi ile yüksek lisansını bitirdi. 2020 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Bilim Dalında *Hadis Tarihinde Cehmiyye'ye Yönelik Reddiyyeler* isimli teziyle doktora programını tamamladı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında farklı pozisyonlarda çalışmalarda bulundu. Halen Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen olarak görev yapmakta olan yazar, Arapça bilmektedir.

*Hayatını hıfza ve hafızlara adayan
merhum babama...
Özlemle...*

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
ÖN SÖZ	13
GİRİŞ	17
1. Araştırma Hakkında Genel Bilgiler Konunun Önemi ve Amacı	17
2. Araştırmanın Metodu	18

BİRİNCİ BÖLÜM

İBNÜ'L-MÜNEYYİR'İN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

1. Hayatı	19
1.1. Dönemin Siyasi, Sosyal ve Kültürel Özellikleri	19
1.2. Nesebi, Doğumu ve Kimlik Bilgileri	22
1.3. Ailesi, Görevleri ve Vefatı	23
2. İlmî Kişiliği	24
2.1. Yetiştigi İlmî Çevre	24
2.2. Hocaları Ve Talebeleri	26
2.2.1. Hocaları	26
2.2.2. Talebeleri	27
2.3. Akîdesi ve Fıkıhta Mezhebi	27
2.3.1. Akîdesi	27
2.3.2. Mezhebi	28
2.4. Edebi Yönü	29
2.5. Âlimlerin Onun Hakkındaki Söyledikleri	30
2.6. Eserleri	31
2.6.1. Tefsir	31
2.6.1.1. <i>el-Babru'l-Kebir fî Bahsi't-Tefsir</i>	31
2.6.1.2. <i>el-İntisâf fî mâ Tedammenehü'l-Keşşâf mine'l-İtizâl</i>	32
2.6.1.3. <i>et-Tefsiru'l-Acib fî Tefsiru'l-Ğarib</i>	34

2.6.2. Hadis -----	35
2.6.2.1. <i>el-Mütevâri alâ Ebvâbi'l-Buhâri</i> -----	35
2.6.2.2. <i>Tefsîru Müşkilâti Ebâdisi'l-İşkâlât</i> -----	35
2.6.2.3. <i>Tefsîru Hadisi'l-İsrâ</i> -----	39
2.6.3. Siyer -----	40
2.6.3.1. <i>el-İktifâ fî Fedâilî'l-Mustafâ / el-Muktefâ fî Şerefi'l-Mustafâ</i> -----	40
2.6.4. Fıkıh -----	40
2.6.4.1. <i>Mubtasaru't-Tezbîb li'l-Begavi</i> -----	40
2.6.4.2. <i>Şerhu Mecmeu'l-Bahreyn fi'l-Fıkhî'l-Mâliki</i>	41
2.6.5. Kalam-----	41
2.6.5.1. <i>Tabrîru't-Tenzîb ve Tabzîru't-Teşbih</i> -----	41
2.6.6. Diğer Alanlardaki Eserleri -----	42
2.6.6.1. <i>Dîvanu Hutab</i> -----	42
2.6.6.2. <i>Menâkibü'ş-Şeyb Ebi'l-Kâsım b. Mansûr el-Kebbâri</i> -----	42

İKİNCİ BÖLÜM

İBNÜ'L-MÜNEYYİR'İN HADİSÇİLİĞİ

1. <i>Sahib-i Buhârî'nin Konu Başlıkları Üzerine Yapılan Çalışmalar ve El-Mütevâri'nin Bunlar Arasındaki Yeri</i> -----	45
1.1. Buhârî'nin Konu Başlığı Koyması (Tebvîbu'l-Buhârî)-	45
1.2. Buhârî'nin <i>Sahib'</i> indeki Konu Başlıklarına Dair Yapılan Çalışmalar -----	50
1.3. <i>El-Mütevâri 'Alâ Ebvâbi'l-Buhâri</i> -----	53
1.3.1. Eserin Ahmed b. El-Müneyyir'e Nisbeti-----	53
1.3.2. Yazma Nüshaları, Tahkikleri Ve İhtisarları -----	55
1.3.2.1. Yazma Nüshaları -----	55
1.3.2.1.1. Beyazıt Nüshası-----	55
1.3.2.1.2. Pakistan Nüshası-----	57
1.3.2.2. Tahkikleri -----	57

1.3.2.2.1. Salahaddin Makbül Ahmed Tahkiki	-57
1.3.2.2.2. Ali Hasen Ali Tahkiki	-----58
1.3.2.3. İhtisârı	----- 61
1.3.3. Kaynakları	-----64
1.3.4. Muhtevası	-----66
1.3.5. Metodu	-----70
1.3.5.1. Âyet ve Hadisle Şerh Etme	----- 70
1.3.5.2. Şerhte Örnekleme Yapma	----- 72
1.3.5.3. Hadisler Arasında Cem' Yapma	----- 72
1.3.5.4. Hadisin Başka Tarikini Kullanma	----- 73
1.3.5.5. Fukahanın Görüşlerine Yer Verme	----- 74
1.3.5.6. Lugavî İncelemeler Ve Eleştiriler Yapma	- 75
1.3.5.7. Edebi Sanatlara Dair Açıklamalar	----- 77
1.3.5.8. Eleştirel Yaklaşım	----- 80
1.3.5.9. Garîb Kelimeleri Açıklama	----- 81
2. Buhârî'nin Konu Başlıklarına Dair İbnü'l-Müneyyir'in Değerlendirmeleri	-----82
2.1. Konu Başlığı - Hadis Mutâbakatı	-----87
2.1.1. Tam Mutâbakatın Olması	-----87
2.1.2. Mutâbakatın Olmaması	-----88
2.1.3. Şartlı Mutâbakatın Olması	-----89
2.1.4. Kısmî Mutâbakatın Olması	-----89
2.1.5. Mutâbakat Hususunda Diğer Tespitleri	-----90
2.1.5.1. Mutâbakatın İki Şekilde İzah Edilmesi	--- 90
2.1.5.2. Her Hadisin Mutâbakatının Ayrı Ayrı Anlatılması	----- 93
2.1.5.3. Mutâbakatın Öncelikli Olması	----- 94
2.1.5.4. Konu Başlığının Birinci Kısımına Bir Hadis, İkinci Kısımına Başka Bir Hadisin Uygun Olması	- 95
2.1.5.5. Konu Başlığının Bir Kısımına Uygun Hadisin Olmaması	----- 96

2.1.5.6. Konu Başlığındaki Bir Bölümle Hadis Arasında Mutâbakatın Olmaması -----	96
2.1.5.7. Mutâbakatın Zayıf Olması -----	97
2.1.5.8. Hadislerden Birinde Mutâbakatın Olmaması -----	98
2.1.5.9. Manevî Mutâbakatın Olması -----	99
2.1.5.10. Mutâbakatın İbareden Değil İşaretten Anlaşılması -----	100
2.1.5.11. Mantûk-Mefhûm (Lafız-Anlam) İlişkisi Üzerine Mutâbakatın Bina Edilmesi -----	102
2.2. Şartına Uymayan Hadisi Konu Başlığı Yapması ----	103
2.3. Hadiste Olmayan Kelimenin Başlıkta Bulunması ---	104
2.4. Hadisin Hükmüyle Kıyas Ederek Başlık Koyması --	105
2.5. Başlığın Mutlak Olup Hadisin Mukayyet Olduğu Yerler -----	106
2.6. Başlığın Mukayyet Olup Hadisin Mutlak Olduğu Yerler -----	107
2.7. Başlıklar Arasındaki Bağlantılar -----	108
SONUÇ -----	109
BİBLİYOGRAFYA -----	113
EKLER -----	118

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t..	: Adı geçen tez
a.s.	: Aleyhi's-selâm
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
bl.	: Bölüm
bt.	: Bint
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
ktp.	: Kütüphane
MEB	: Millî Eğitim Basımevi
nr.	: Numara
r.a.	: Radıyallâhu anh/anhâ
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
yay.	: Yayınları
ys.:	Basım yeri yok

ÖN SÖZ

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a olsun. O Allah ki, içimizden bize Kitabı ve hikmeti öğreten, bizi temizleyip arındıran, üzerimize titreyen bir elçi gönderdi. Salât selam, küfrün zincirlerini üzerimizden kaldırmak için gönderilmiş Hz. Muhammed'in, onun tertemiz eşlerinin, sadık arkadaşlarının ve tüm takipçilerinin üstüne olsun.

Yaşadığımız yüzyılda insanlık, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in berrak mesajı ve örnekliğine her zamankinden daha çok muhtaçtır. Onun tüm çağlara hitap eden evrensel çağrısında, bizlere dünya ve ahiret kurtuluşunu müjdeleyen sesini duyarız. Kurtuluş onun yolunu adım adım takip etmekle mümkündür.

Hadis kitaplarımız, Peygamber Efendimizin yolunu takip ederken önümüzü aydınlatan yegâne rehberlerimizdir. Zira Muhammed (a.s.)'ı görme şerefine nail olamayan bizler için ondan gelen her bilgi değerlidir. Ama bu, hepsinin kabul edileceği anlamını taşımamaktadır. Bu sebeple İslam âlimleri, hadis olduğu iddia edilen rivâyetlerin Muhammed (a.s.)'a âdiyetini tespit hususunda çok dikkatli davranmışlar; Peygamber Efendimize atfedilen sözlerin sahihini sakiminden ayırabilmek için erken dönemlerden itibaren bazı önlemler almışlardır.

Hicrî üçüncü yüzyılda yaşamış hadis âlimlerimizden olan Buhârî'nin, sahîh hadislerden oluşan kitabı *el-Camiu's-*

Sahîb'i, hadislerin sıhhati hususunda titiz davranan İslam âlimlerinin ekserisi tarafından önemli bir kaynak olarak görülmüş ve Kur'ân'dan sonra en güvenilir kitap kabul edilmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan İbnü'l-Müneyyir, h. 7. yüzyılda İskenderiye'de yaşamıştır. Zemahşeri'nin *Keş-şâf'ına* yazdığı reddiyeden dolayı, daha çok tefsirci kimliğiyle tanınsa da hadis, kelam, fıkıh, siyer gibi alanlarda eser vermiş çok yönlü bir âlimdir. Kendinden önceki ve sonraki çoğu âlim gibi, Buhârî'nin *Sahîb'i* üzerine de bir çalışma yapmıştır.

El-Mütevârî alâ Ebvâbi'l-Buhârî isimli kitap, İbnü'l-Müneyyir'in Buhârî'nin *Sahîb'i*ndeki ince fikhını, herkesin anlayamayacağı hikmetlerini anlatmayı hedeflediği bir eserdir ve *Sahîb'teki* yaklaşık 400 konu başlığı ile hadisler arasındaki uyumu konu almaktadır. Alanında başarılı sayılan bir eser olduğu söylenebilir.

İbnü'l-Müneyyir, Peygamberimizin “rubbe mubelleğın ev'â min sâmı'n” düsturunu çıkış noktası yaparak eseri kalem alma nedenini açıklar. Yani, sahip olduğu bilgiyi emanet olarak görür ve onu kendinden daha ehil olanlara ulaştırmak ister. Zira “her bilenın üstünde bir bilen” vardır. Kanaatimizce müellif bu çalışmasını, *el-Mütevârî*'nin mukaddimesinde ısrarla üzerinde durduğu sünnete ittiba ve onun tebliğinin gerekliliğiyle alakalı düşüncesini gerçekleştirmesinin bir yolu olarak görmektedir.

Bu kitapta *Sahîb'in* konu başlıklarının, altında zikredilen hadislerle uygunluğu üzerine yapılan bu değerli eseri ince-

lemiş bulunmaktayız. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbnü'l-Müneyyir'in hayatı, ilmî kişiliği ve eserleri incelenmiş; ikinci bölümde ise kitabında takip ettiği slbu ve Buhârî'nin *el-Camiu's-Sahib*'indeki bb başlıklarıyla hadislerin uyumuna dair değerlendirmeleri incelenmiştir.

Çalışmamın her aşamasında tüm sorularımı sabırla cevaplayan ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Eren'e ve bu süre içinde her konuda yardımcı olan anneme, kardeşlerim Ftma ve Mustafa Genç'e teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Ayşegül EROğLU